

แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของครูในสหวิทยาเขตเวียงเรือคำ
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น

Guidelines for Developing Learning Leadership in 21st Century for teachers
in Wiang Rue Kham Campus Network Under the Secondary
Educational Service Area Office Khon Kaen

ศิริวิมล หล้าป้อม¹,
อำนาจ ชนะวงศ์²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของครู ในสหวิทยาเขตเวียงเรือคำ และ (2) ศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนในศตวรรษที่ 21 ของครู ในสหวิทยาเขตเวียงเรือคำ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น กลุ่มตัวอย่างที่ใช้วิจัย ได้แก่ ครู ปีการศึกษา 2564 จำนวน 208 คน กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตาราง Krejcie & Morgan (1970) สุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นตามสัดส่วน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า แบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดัชนีความต้องการจำเป็นเพื่อจัดลำดับความสำคัญ

ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลศึกษาสภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของครู โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านคุณธรรมจริยธรรม รองลงมาคือ ด้านทักษะการสื่อสาร ด้านการทำงานเป็นทีม ด้านใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ ด้านครูเป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้ ด้านการส่งเสริมทักษะการคิด ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ด้านการเรียนรู้ตามสภาพจริง ด้านการเรียนรู้แบบบูรณาการ

ผลศึกษาสภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของครู โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการทำงานเป็นทีม รองลงมา คือ ด้านใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ ด้านครูเป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้ ด้านการส่งเสริมทักษะการ ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ด้านการเรียนรู้ตามสภาพจริง ด้านทักษะการสื่อสาร ด้านการเรียนรู้แบบบูรณาการ ด้านคุณธรรมจริยธรรม

2. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของครู ได้แก่ ด้านครูเป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้ มีกระบวนการพัฒนาอย่างเป็นระบบครอบคลุมทั้งกระบวนการเรียนการสอนและการประเมินผลผู้เรียน; ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง สร้างการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่าง ๆ ให้แตกต่างจากเดิม; ด้านการส่งเสริมทักษะการคิด จัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด พร้อมทั้งให้ผู้เรียนเรียนรู้จากการจัดประสบการณ์ที่มีความหลากหลาย; ด้านการเรียนรู้ตามสภาพจริง จัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงการเรียนรู้จากการเรียนรู้โลกภายนอก; ด้านใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ มีการแสวงหาความรู้มาบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์สูงสุด; ด้านการเรียนรู้แบบบูรณาการ จัดการเรียนรู้แบบบูรณาการช่วยลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาวิชาต่างๆ; ด้านการทำงานเป็นทีม ยอมรับความแตกต่าง ให้ความร่วมมือกันอย่างเต็มที่ในการทำงาน; ด้านทักษะการสื่อสาร มีการสื่อสารที่ชัดเจนและรัดกุม ทำให้ฝ่ายที่รับสารเข้าใจเนื้อความได้ทั้งหมด และถ่ายทอดต่อได้อย่างเกิดประโยชน์สูงสุด; ด้านคุณธรรมจริยธรรม ใส่ใจในวิชาชีพเป็นอย่างดีและพิจารณาข้อเท็จจริงต่าง ๆ อย่างยุติธรรมเป็นกลางและโปร่งใสไม่ลำเอียง

คำสำคัญ : แนวทางการพัฒนา, ภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของครู

¹นักศึกษาระดับปริญญาโท คณะศึกษาศาสตร์และศิลปศาสตร์ วิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย

²ประธานหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา วิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย

Abstract

This purposes were : 1) to study the present situation and requirement of learning leadership of school administrators in 21st century for teachers in Wiang Rue Kham campus network under the secondary educational service area office Khon Kaen. 2) to study the guidelines for developing learning leadership of school administrators in 21st Century for teachers in Wiang Rue Kham campus network under the secondary educational service area office Khon Kaen. Sampling group consisted of 208 persons including teachers in Wiang Rue Kham campus network under the secondary educational service area office Khon Kaen during 2021 academic year. The instruments used questionnaire (rating scale) 5 level. The research statistic was mean, percentage, standard deviation and modified priority need index.

Research findings were as follows:

1. The present situation of learning leadership of school administrators in 21st century for teachers in Wiang Rue Kham campus network under the secondary educational service area office Khon Kaen found that the present condition generally is moderate level with considering a part of great performance is Morality, afterward is Communication Skills, Team Work, Learning by Technology, Teacher as a Learning Designer, Thinking Skills, Transformational Leadership, Authentic Learning, A Model of Integration.

The requirement of learning leadership of school administrators in 21st century for teachers in Wiang Rue Kham campus network under the secondary educational service area office Khon Kaen found that the present condition severally is most level with considering a part of great performance is Team Work, afterward is Learning by Technology, Teacher as a Learning Designer, Thinking Skills, Transformational Leadership, Authentic Learning, Communication Skills, A Model of Integration, Morality.

2. The Guidelines for Developing Learning Leadership of School Administrators in 21st century for teachers in Wiang Rue Kham Campus Network Under the Secondary Educational Service Area Office Khon Kaen consists of: **Teacher as a Learning Designer**; Having a systematic development process. An assessment includes both the instructional process and the student assessment. **Transformational Leadership**; Having the capacity to transform things differently from before. Having a vision of working and being ready for changes. **Promoting thinking skills**; Providing learning to develop thinking processes, including allowing learners to learn from a variety of experiences to create new knowledge by themselves. **Authentic Learning**; Providing active learning activities in which students are able to connect the acquisition of knowledge from the classroom to outside the classroom and students are able to apply knowledge learned in class to explain the problem. **Using technology media for learning**; Having skills in using technology to access information. Finding knowledge to manage for optimal benefit. **Integrated learning**; Integrated learning management reduces duplication of various course content. **Team Work**; Accepting individual differences. Opening-minded to new ideas, fully collaborative in work. Responsible for the work assigned. Respecting common rules and regulations **Communication Skill**; Having obvious and concise communication to make the receivers understand the message completely and be ready to implement or transmit it in the most beneficial way. **Morality**; Having a good professional understanding and considering facts in a fair, impartial, and transparent manner.

Keywords: The guidelines for developing, Learning Leadership of School Administrators in 21st Century for teachers

บทนำ

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 กำหนดวิสัยทัศน์ “คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการเปลี่ยนแปลงของโลกศตวรรษที่ 21” คนยุคใหม่จึงต้องมีทักษะในศตวรรษที่ 21 คือ 3Rs+8Cs มีดังนี้ 3Rs ประกอบด้วย การอ่านออก (Reading) เขียนได้ (Writing) และคิดเลขเป็น (Arithmetic) ส่วน 8Cs ประกอบด้วย 1) ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะในการแก้ปัญหา (Critical Thinking and Problem solving) 2) ทักษะด้านการสร้างสรรค์และนวัตกรรม (Creativity and innovation) 3) ทักษะด้านความเข้าใจต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์ (Cross-cultural understanding) 4) ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ (Collaboration teamwork and leadership) 5) ทักษะด้านการสื่อสารสารสนเทศ และการรู้เท่าทันสื่อ (Communication/information and media literacy) 6) ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Computing and ICT literacy) 7) ทักษะอาชีพและทักษะการเรียนรู้ (Career and learning skills) และ 8) ความเมตตา กรุณา มีวินัย คุณธรรม จริยธรรม (Compassion) (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

ครูจึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้มีคุณภาพตามเป้าหมายที่กำหนด และยังเป็นผู้มีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงเด็กเพื่อปรับตัวสู่ทักษะในศตวรรษที่ 21 แม้ว่าโรงเรียนเอกชนจะมีผลการทดสอบทางการศึกษาระดับขั้นพื้นฐาน (O-NET) ในภาพรวมสูงกว่าคะแนนเฉลี่ยระดับประเทศ (สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน), 2561) แต่การจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนมีทักษะในศตวรรษที่ 21 ควรได้รับการส่งเสริม โดยเฉพาะระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งเป็นช่วงสุดท้ายของการศึกษาภาคบังคับ ควรมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้สำรวจความถนัดและความสนใจของตนเอง ส่งเสริมการพัฒนาบุคลิกภาพส่วนตน มีทักษะในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ คิดสร้างสรรค์ และคิดแก้ปัญหา มีทักษะในการดำเนินชีวิต มีทักษะการใช้เทคโนโลยี เพื่อเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ มีความรับผิดชอบต่อสังคม มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ ความคิด ความดีงาม และความภูมิใจในความเป็นไทย ตลอดจนใช้เป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพหรือศึกษาต่อ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ครูในศตวรรษที่ 21 จึงต้องปรับจากกระบวนทัศน์เดิมที่ครูเป็นศูนย์กลาง เป็นกระบวนทัศน์ใหม่ของการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ลัดดาวัลย์ สืบจิต (2556) พัฒนาตัวบ่งชี้สมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการสร้างและพัฒนาตัวบ่งชี้สมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ การปฏิบัติตนตามมาตรฐานวิชาชีพ ภาวะผู้นำและการบริหารจัดการและประสิทธิผลส่วนบุคคล

จากความสำคัญและความจำเป็นดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงได้ทำการศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของครู ในสหวิทยาเขตเวียงเรือคำ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายและวางแผนเพื่อการดำเนินงาน ส่งเสริมประสิทธิผลของครูผู้สอนให้มีมากยิ่งขึ้น อันจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาการพัฒนาในหน่วยงานและองค์กรทางการศึกษาได้อย่างเป็นระบบให้สถานศึกษามีศักยภาพที่จะผลิตทรัพยากรมนุษย์ให้สามารถ อยู่ร่วมกันและแข่งขันอย่างสร้างสรรค์ในเวทีโลกอย่างเต็มศักยภาพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของครูในสหวิทยาเขตเวียงเรือคำ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนในศตวรรษที่ 21 ของครูในสหวิทยาเขตเวียงเรือคำ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น

วิธีดำเนินการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ครูในสหวิทยาเขตเวียงเรือคำ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยเปิดตารางเทียบหากกลุ่มตัวอย่างของเครจซี่และมอร์แกน (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 208 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสอบถาม (Questionnaire) แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) เป็นข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนในศตวรรษที่ 21 ของครูผู้สอนในสหวิทยาเขตเวียงเรือคำ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) โดยแต่ละข้อคำถามมีเกณฑ์การให้คะแนน

2. แบบสัมภาษณ์ โดยเป็นประเด็นคำถามปลายเปิดใน 9 องค์ประกอบ ประกอบด้วย 1) ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง 2) ด้านการทำงานเป็นทีม 3) ด้านการส่งเสริมทักษะการคิด 4) ด้านการเรียนรู้แบบบูรณาการ 5) ด้านการเรียนรู้ตามสภาพจริง 6) ด้านครูเป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้ 7) ด้านคุณธรรมจริยธรรม 8) ด้านใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ 9) ด้านทักษะการสื่อสาร

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาได้แบ่งขั้นตอนการศึกษาเป็น 2 ระยะ ได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ดังนี้
ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบันสภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของครูในสหวิทยาเขตเวียงเรือคำ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น

ระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ ในศตวรรษที่ 21 ของครู ในสหวิทยาเขตเวียงเรือคำ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

1) การวิเคราะห์ข้อมูลตอนที่ 1 ของแบบสอบถามที่มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ในการดำเนินการวิเคราะห์หาค่าความถี่และร้อยละ

2) การวิเคราะห์ข้อมูลตอนที่ 2 ของแบบสอบถามที่มีลักษณะข้อมูลประเภทมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ในการดำเนินการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยกำหนดเกณฑ์ในการวิเคราะห์ข้อมูล

3) นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาวิเคราะห์หาค่าดัชนีความต้องการจำเป็น (Priority Needs Index) เพื่อหาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ที่มีลำดับความสำคัญสำหรับนำไปออกแบบสัมภาษณ์

ผลการวิจัย

1. ผลศึกษาสภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของครู ในสหวิทยาเขตเวียงเรือคำ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านคุณธรรมจริยธรรม รองลงมาคือ ด้านทักษะการสื่อสาร ด้านการทำงานเป็นทีม ด้านใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ ด้านครูเป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้ ด้านการส่งเสริมทักษะการคิด ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ด้านการเรียนรู้ตามสภาพจริง ด้านการเรียนรู้แบบบูรณาการ

ผลศึกษาสภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของครู ในสหวิทยาเขตเวียงเรือคำ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการทำงานเป็นทีม รองลงมา คือ ด้านใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ ด้านครูเป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้ ด้านการส่งเสริมทักษะการคิด ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ด้านการเรียนรู้ตามสภาพจริง ด้านทักษะการสื่อสาร ด้านการเรียนรู้แบบบูรณาการ ด้านคุณธรรมจริยธรรม

2. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของครู ในสหวิทยาเขตเวียงเรือคำ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น ได้แก่ ด้านครูเป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้ มีกระบวนการพัฒนาอย่างเป็นระบบ มีการประเมินผลครอบคลุมทั้งกระบวนการเรียนการสอนและการประเมินผลผู้เรียน; ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง สร้างการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่าง ๆ ให้แตกต่างจากเดิม มีวิสัยทัศน์ในการปฏิบัติงานพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง; ด้านการส่งเสริมทักษะการคิด จัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด พร้อมทั้งให้ผู้เรียนเรียนรู้จากการจัดประสบการณ์ที่มีความหลากหลายมาสร้างองค์ความรู้ใหม่ด้วยตนเอง; ด้านการเรียนรู้ตามสภาพจริง จัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงการเรียนรู้จากการเรียนรู้โลกภายนอก เพื่อสามารถนำความรู้ที่เรียนรู้ในชั้นเรียนอธิบายปัญหาต่าง ๆ นอกชั้น;

ด้านใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ มีทักษะการใช้เทคโนโลยีในการเข้าถึงข้อมูลสารสนเทศ แสวงหาความรู้มาบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์สูงสุด; ด้านการเรียนรู้แบบบูรณาการ จัดการเรียนรู้แบบบูรณาการช่วยลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาวิชาต่าง ๆ; ด้านการทำงานเป็นทีม ยอมรับความแตกต่าง เปิดใจรับความคิดเห็นใหม่ ๆ ให้ความร่วมมือกันอย่างเต็มที่ในการทำงาน รับผิดชอบในการทำงานที่ได้รับมอบหมาย เคารพกฎและกติการ่วมกัน; ด้านทักษะการสื่อสาร มีการสื่อสารที่ชัดเจนและรัดกุม ทำให้ฝ่ายที่รับสารเข้าใจเนื้อหาความได้ทั้งหมดและพร้อมที่จะนำไปปฏิบัติตามหรือถ่ายทอดได้อย่างเกิดประโยชน์สูงสุด; ด้านคุณธรรมจริยธรรม เข้าใจในวิชาชีพเป็นอย่างดีและพิจารณาข้อเท็จจริงต่าง ๆ อย่างยุติธรรมเป็นกลางและโปร่งใสไม่ลำเอียง

อภิปรายผล

การศึกษาค้นคว้าเรื่องแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของครู ในสหวิทยาเขตเวียงเรือคำ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น มีประเด็นนำมาอภิปราย ดังนี้

1. สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของครู ในสหวิทยาเขตเวียงเรือคำ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น ผู้บริหาร ครู ในสหวิทยาเขตเวียงเรือคำ มีการส่งเสริมให้บุคลากรเข้าใจในจรรยาบรรณวิชาชีพเป็นอย่างดี มีการปลูกจิตสำนึกให้รู้สึกผิดชอบชั่วดี ตระหนักในคุณงามความดี ซึ่งทำให้ครูหรือบุคลากรมีอุดมการณ์และปณิธานที่แน่วแน่ ตรงไปตรงมาใช้ดุลยพินิจโดยปราศจากความลำเอียงในการปฏิบัติงานและสามารถสร้างคุณค่าให้แก่ตนเอง ผู้อื่น และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านการเรียนรู้แบบบูรณาการ ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่า การเรียนรู้แบบบูรณาการนั้นต้องอาศัยความร่วมมือ ระยะเวลา ต้องมีการศึกษาหลักสูตร ตัวชี้วัด รูปแบบ วิธีการสอน เทคนิคการสอนที่เหมาะสมในแต่ละรายวิชา เพื่อจะมุ่งสอนหัวเรื่อง/ความคิดรวบยอด/ปัญหาเดียวกัน ระบุสิ่งที่ร่วมกันและตัดสินใจในร่วมกันว่าจะสอนหัวเรื่อง/ความคิดรวบยอด/ปัญหานั้นๆ อย่างไรในวิชาของแต่ละคน แต่ปัจจุบันครูยังยึดติดที่สอนในรายวิชาของตนเอง และมองว่าการเรียนรู้แบบบูรณาการเป็นเรื่องยาก มีขั้นตอนต่างๆ มากมายและซับซ้อน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Martinez (2006, อ้างใน สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551) ได้ศึกษาเกี่ยวกับสมรรถนะของบุคคลซึ่งสังเคราะห์มาจากทักษะการทำงานในอาชีพต่างๆ และสร้างเป็นภาพของบุคคลแห่งการเรียนรู้โดยแยกประเภทสมรรถนะเป็นสมรรถนะเฉพาะ และสมรรถนะทั่วไปสำหรับสมรรถนะเฉพาะแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ การแสดงออกและการนำไปสู่การปฏิบัติส่วนสมรรถนะทั่วไปให้ความสำคัญแก่เครื่องมือในการปฏิสัมพันธ์กล่าวถึงรายละเอียดในแต่ละประเภท และยังสอดคล้องกับสุดเฉลิม ศัสตราพฤกษ์ (2559) ได้ศึกษา เรื่องการจัดการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 แบบห้องเรียนกลับด้านเพื่อการพัฒนาทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาระดับทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมและศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อระดับทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม และเพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ในการจัดการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 แบบห้องเรียนกลับด้าน ทำการศึกษาแบบเชิงพรรณนาและอธิบาย กลุ่มเป้าหมาย คือ นักศึกษาสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี ที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชา 942-243 การเมืองการปกครองของกลุ่มประเทศอาเซียน (ASEAN Politics and Government) จำนวน 66 คน ในภาคการศึกษาที่ 1/2558 รวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าสถิติ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ แบบ Enter และ การวิเคราะห์เนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า ระดับทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมในการจัดการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 แบบห้องเรียนกลับด้าน อยู่ใน ระดับมาก คือ ด้านการร่วมมือและในส่วนของปัจจัยที่มีผลต่อระดับทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม คือ ปัจจัยการเตรียมความพร้อม มีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลทางบวก สำหรับปัญหาอุปสรรคการจัดการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 แบบห้องเรียนกลับด้าน พบว่า การศึกษาด้วยตนเองทำให้ได้รับความรู้ที่ไม่เพียงพอต่อการศึกษา ในส่วนของข้อเสนอแนะ พบว่า ควรมีการส่งเสริมความพร้อมในด้านเทคโนโลยีและแหล่งการเรียนรู้

2. สภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของครู ในสหวิทยาเขตเวียงเรือคำ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การทำงานเป็นทีม ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่า ปัจจุบันครูยังไม่ยอมรับความแตกต่าง เปิดใจรับความคิดเห็นใหม่ ๆ ซึ่งความคิดเห็นที่ต่างกันไม่ใช่สิ่งที่ผิด แต่ควรยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างกันให้ได้ อีกทั้งครูยังไม่มี

ความร่วมมือกันในระบบการทำงานเป็นทีมซึ่งจะก่อให้เกิดปัญหาและส่งผลกระทบต่อการทำงานที่เป็นอย่างมาก ในการทำงานระบบทีม กฎกติกาที่มีความสำคัญมาก ทุกคนไม่ได้ทำงานคนเดียว และทุกคนมีลักษณะนิสัยที่แตกต่างกัน แต่สิ่งที่จะทำให้ทุกคนอยู่ร่วมกันได้ก็คือ การเคารพและยอมรับปฏิบัติตามในกฎระเบียบเดียวกัน ฉะนั้นสภาพที่พึงประสงค์ ด้านการทำงานเป็นทีม จึงมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ส่วนค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ครูมีอุดมการณ์และปณิธานที่แน่วแน่ตรงไปตรงมา ใช้ดุลยพินิจโดยปราศจากความลำเอียงในการปฏิบัติงาน มีความเข้าใจในจรรยาบรรณวิชาชีพเป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิมพันธ์ เตชะคุปต์และพรทิพย์ แซ่ซัน (2555) ได้สังเคราะห์สมรรถนะครู ของประเทศไทย ที่กำหนดโดยหน่วยงานของกระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่ สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา สถาบันพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา และสำนักงาน ก.ค.ศ. ซึ่ง สังเคราะห์สมรรถนะได้ 15 ด้าน คือ 1) มีความรู้ในเนื้อหาวิชา 2) การสื่อสารและการใช้ภาษา 3) การพัฒนาหลักสูตร 4) การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 5) การบริหารจัดการชั้นเรียน 6) การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรมทางการศึกษา 7) การวัดและประเมินผล 8) การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน 9) จิตวิทยาสำหรับครู 10) การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน 11) คุณธรรม จริยธรรมและจรรยาบรรณในวิชาชีพ 12) การพัฒนาตนเองและวิชาชีพ 13) ภาวะผู้นำและการทำงานเป็นทีม 14) การพัฒนาตนเองและวิชาชีพ 15) การพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน และยังสอดคล้องกับนพพร ชลารักษ์ (2558) ได้ศึกษา บทบาทของครูกับการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 การเปลี่ยนแปลงในยุคศตวรรษที่ 21 ส่งผลต่อวิถีชีวิตของคนในสังคมระบบการศึกษาจึงจำเป็นต้องพัฒนาเพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้ด้วย เดิมการศึกษามุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีทักษะเพียงอ่านออกเขียนได้ (Literacy) เท่านั้น แต่สำหรับในศตวรรษที่ 21 ต้องมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ การปฏิบัติและการสร้างแรงบันดาลใจไปพร้อมกัน กล่าวคือ จะไม่เป็นเพียงผู้รับ (Passive Learning) อีกต่อไป แต่ผู้เรียนต้องฝึกการเรียนรู้จากการลงมือ ปฏิบัติและการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง (Active Learning) โดยมีครูเป็น “โค้ช” ที่คอยออกแบบการเรียนรู้ช่วยให้ ผู้เรียนบรรลุผลได้ ประการสำคัญ คือ ครูในศตวรรษที่ 21 จะต้องไม่ตั้งตนเป็น “ผู้รู้” แต่ต้องแสวงหาความรู้ไปพร้อม ๆ กันกับผู้เรียนในขณะเดียวกัน

3. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของครู ในสหวิทยาเขตเวียงเรือคำ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น 1) ด้านครูเป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้ ครูต้องออกแบบการเรียนการสอน กระบวนการพัฒนาอย่างเป็นระบบนำเอาทฤษฎีการเรียนรู้และทฤษฎีการสอนมาทำให้การเรียนการสอนมีคุณภาพ มีกระบวนการเชิงระบบที่ใช้ในการวิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียน และมีการประเมินผลครอบคลุมทั้งกระบวนการเรียน การสอนและการประเมินผลผู้เรียน เพื่อนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล 2) ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ครูต้องสร้างการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่าง ๆ ให้แตกต่างจากเดิม เป็นนักพัฒนาที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก พร้อมมีวิสัยทัศน์ในการปฏิบัติงานพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง สร้างแรงบันดาลใจและกระตุ้นให้ผู้เรียนสามารถคิดและตัดสินใจด้วยตนเอง กระตุ้นการคิดสร้างสรรค์หาทางเลือกหรือวิธีการใหม่ ๆ สามารถเผชิญปัญหา แสวงหาความรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอ 3) ด้านการส่งเสริมทักษะการคิด ครูต้องมีการจัดการเรียนรู้ออกแบบมาเพื่อพัฒนากระบวนการคิด จัดประสบการณ์เรียนรู้ที่เน้นกระบวนการมากกว่าเนื้อหาสาระวิชา ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นทักษะการคิด เพื่อออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ได้ ตรงตามหลักสูตร รวมทั้งควรให้ผู้เรียนเรียนรู้จากการจัดประสบการณ์ที่มีความหลากหลาย มาสร้างองค์ความรู้ใหม่ด้วยตนเอง 4) ด้านการเรียนรู้ตามสภาพจริง ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยผู้เรียนได้มีโอกาสสนทนา แลกเปลี่ยนความรู้ในเนื้อหาวิชากับครูผู้สอนและกลุ่มผู้เรียนด้วยกัน เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในประเด็นต่างๆมากขึ้น จัดการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงการเรียนรู้จากการเรียนสู่โลกภายนอก เพื่อสามารถนำความรู้ที่เรียนรู้ในชั้นเรียนอธิบายปัญหาต่างๆนอกชั้น 5) ด้านใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ ครูต้องสร้างความสนใจให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นที่อยากจะเรียน โดยการนำเทคโนโลยีมาใช้ เพื่อสร้างความสนใจให้ผู้เรียนใฝ่เรียนรู้ สร้างบรรยากาศใหม่ๆจากการเรียนการสอนในห้องเรียน และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ มีทักษะการใช้เทคโนโลยีในการเข้าถึงข้อมูลสารสนเทศ แสวงหาความรู้มาบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์สูงสุด 6) ด้านการเรียนรู้แบบบูรณาการ ครูต้องใช้เทคนิคการสอนโดยเน้นความสนใจความสามารถ และความต้องการของผู้เรียน จัดการเรียนรู้แบบบูรณาการช่วยลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาวิชาต่างๆ จัดกระบวนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนตามความสนใจ ความสามารถ และความต้องการ โดยการเชื่อมโยงสาระการเรียนรู้ในศาสตร์สาขาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงทางด้านพฤติกรรม สติปัญญา ทักษะ และจิตใจ สามารถนำความรู้และทักษะที่ได้ไปแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง 7) ด้านการทำงานเป็นทีม ครูต้องยอมรับความแตกต่าง เปิดใจรับความคิดเห็นใหม่ ๆ ให้ความร่วมมือกัน

อย่างเต็มที่ในการทำงาน รับผิดชอบในการทำงาน ที่ได้รับมอบหมาย เคารพกฎและกติการ่วมกัน การทำงานในระบบทีม ผลักดันให้เกิดการมีส่วนร่วม เพื่อจุดมุ่งหมายเดียวกัน มีการสร้างสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่นทั้งองค์กรภายในและองค์กรภายนอก 8) ด้านทักษะการสื่อสาร ครูต้องมีการสื่อสารที่ชัดเจนและรัดกุม ทำให้ฝ่ายที่รับสารเข้าใจเนื้อความได้ทั้งหมดและพร้อมที่จะนำไปปฏิบัติตามหรือถ่ายทอดต่อได้อย่างเกิดประโยชน์สูงสุด ตระหนักถึงผลกระทบของสื่อที่มีต่อบุคคลและสังคม รู้จักเลือกรับและใช้สื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์ต่อตนเอง ชุมชนและสังคม 9) ด้านคุณธรรมจริยธรรม ครูต้องเข้าใจในวิชาชีพเป็นอย่างดีและพิจารณาข้อเท็จจริงต่าง ๆ อย่างยุติธรรมเป็นกลางและโปร่งใสไม่ลำเอียง มีการให้และแบ่งปันซึ่งกันและกัน คำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง มีอุดมการณ์และปณิธานที่แน่วแน่ ตรงไปตรงมา สามารถสร้างคุณค่าให้แก่ตนเองผู้อื่น

สรุป

ปัจจุบันกระแสการพัฒนาเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของโลกได้ส่งผลกระทบต่อทั้งทางด้านสังคมเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม สารสนเทศการสื่อสารและเทคโนโลยีโดยเฉพาะความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารที่ทำให้โลกสามารถเชื่อมโยงและสื่อสารถึงกันได้อย่างรวดเร็ว การจัดการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงทำให้เกิดความจำเป็นในการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ใหม่ๆ เพื่อเตรียมรับกับการเปลี่ยนแปลง

ครูจึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้มีคุณภาพตามเป้าหมายที่กำหนด และยังเป็นผู้มีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงผู้เรียนเพื่อปรับตัวสู่ทักษะในศตวรรษที่ 21 ดังนั้น ครูในศตวรรษที่ 21 จึงต้องปรับจากกระบวนการที่คนเดิมที่ครูเป็นศูนย์กลาง เป็นกระบวนการที่คนใหม่ของการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง องค์กรประกอบหลักของภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของครูที่ต้องได้รับการพัฒนานั้น ได้แก่ ด้านด้านครูเป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้ มีกระบวนการพัฒนาอย่างเป็นระบบ มีการประเมินผลครอบคลุมทั้งกระบวนการเรียนการสอนและการประเมินผลผู้เรียน; ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง สร้างการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่าง ๆ ให้แตกต่างจากเดิม มีวิสัยทัศน์ในการปฏิบัติงานพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง; ด้านการส่งเสริมทักษะการคิด จัดการเรียนเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด พร้อมทั้งให้ผู้เรียนเรียนรู้จากการจัดประสบการณ์ที่มีความหลากหลายมาสร้างองค์ความรู้ใหม่ด้วยตนเอง; ด้านการเรียนรู้ตามสภาพจริง จัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงการเรียนรู้จากการเรียนรู้สู่โลกภายนอก เพื่อสามารถนำความรู้ที่เรียนรู้ในชั้นเรียนอธิบายปัญหาต่าง ๆ นอกชั้น; ด้านใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ มีทักษะการใช้เทคโนโลยีในการเข้าถึงข้อมูลสารสนเทศ แสวงหาความรู้มาบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์สูงสุด; ด้านการเรียนรู้แบบบูรณาการ จัดการเรียนรู้อย่างบูรณาการช่วยลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาวิชาต่าง ๆ; ด้านการทำงานเป็นทีม ยอมรับความแตกต่าง เปิดใจรับความคิดเห็นใหม่ ๆ ให้ความร่วมมือกันอย่างเต็มที่ในการทำงาน รับผิดชอบในการทำงานที่ได้รับมอบหมาย เคารพกฎและกติการ่วมกัน; ด้านทักษะการสื่อสาร มีการสื่อสารที่ชัดเจนและรัดกุม ทำให้ฝ่ายที่รับสารเข้าใจเนื้อความได้ทั้งหมดและพร้อมที่จะนำไปปฏิบัติตามหรือถ่ายทอดต่อได้อย่างเกิดประโยชน์สูงสุด; ด้านคุณธรรมจริยธรรม เข้าใจในวิชาชีพเป็นอย่างดีและพิจารณาข้อเท็จจริงต่าง ๆ อย่างยุติธรรมเป็นกลางและโปร่งใสไม่ลำเอียง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำวิจัยไปใช้

1.1 ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมการนำแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของครู ในสหวิทยาเขตเวียงเรือคำ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น ไปใช้ในสถานศึกษาโดยการจัดอบรม สัมมนา และมีการติดตามผลการนำไปใช้เพื่อให้เกิดประสิทธิผลของงานได้จริง

1.2 ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการนำแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของครู ในสหวิทยาเขตเวียงเรือคำ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น ไปให้กับครูผู้สอนได้ทดลองใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายของการจัดการศึกษา

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของครู ในสหวิทยาเขตใกล้เคียง

2.2 ควรศึกษาภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของครู ในองค์กรอื่น ๆ เช่น โรงเรียนสังกัดเทศบาล โรงเรียนเอกชน โรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 กฎกระทรวงที่เกี่ยวข้องและพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. 2545. กรุงเทพฯ.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2558). เอกสารแนวทางการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์. รัตติมา ไชยมหา. (2556). รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำครูด้านการจัดการเรียนรู้อิงโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วิทยานิพนธ์ ปริญญาคุุฎบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- วรลักษณ์ คำหวาง, นงลักษณ์ ใจฉลาด. (2560). แนวทางพัฒนาทักษะครูในศตวรรษที่ 21 สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในจังหวัดพิษณุโลก. วารสาร มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, 6(1).
- สุคนธ์ สิทธิพานนท์. (2558). การจัดการเรียนรู้ของครูยุคใหม่เพื่อพัฒนาทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด 9119 เทคนิคพริ้นติ้ง.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2558). แนวทางจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (21stCentury Skills). กรุงเทพมหานคร: สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย.
- ระพีพัฒน์ หาญโสภณ, พระมหาศุภชัย ศุภกิจ ใจ, และประยูทธ ชูสอน. (2563). การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สำหรับโรงเรียนร่วมโพธิ์ทองธรรมวิทย์. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 5(11).
- นวพร ชลารักษ์. (2558). บทบาทของครูกับการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น, 9(1).
- ผกาภาศ บัวพงษ์, และกฤษดา เขียววัฒนสุข. (2564). ภาวะผู้นำของครูและสภาพแวดล้อมในการทำงานที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของครูในระดับมัธยมศึกษา. Journal of Management Science Nakhon Pathom Rajabhat University, 8(1). January-June 2021.
- พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์. (2559). การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Burger, J., & Hallinger, P. (2007). Teacher leadership: Improving teaching and learning from inside the classroom. California: Corwin Press.
- Maciej, K. (2013). Teacher's creative leadership, school creative climate, and students' creative self-efficacy. Chowanna, 36 (1), 5 - 25.